

פרשת קדושים

קדושים תהיו

מהו הציווי?

בתחילת פרשתנו מופיע הציווי לבני ישראל:

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (יט, א-ב).

הציווי הוא להיות קדוש, אולם התורה לא מציינת את הדרך להיות קדושים ובכך לקיים את הציווי. לאחר הציווי הזה התורה מוסרת רשימה של חמישים ואחת מצוות, מתוכן 13 מצוות עשה ו-38 מצוות לא תעשה. בהן יש מצוות שבין אדם לחברו (כמו מצוות מתנות עניים, לא לגנוב, ולא לכחש), ובהן מצוות שבין אדם למקום (כמו מצוות מורא מקדש, ושלא לפנות אל האלילים). האם שמירה על המצוות האלו היא הדרך העולה אל הקדושה? או שמא, המצווה להיות קדוש קשורה למצוות שנזכרו בפרק הקודם שם מוזכרות מצוות הקשורות לגילוי עריות? יכול להיות שתשובה לשאלתנו מצויה בהבנת הביטוי שבפסוק "כי קדוש אני", וגם בהבנת הפנייה המיוחדת שבו "דַּבֵּר אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". פנייה זו שונה מהפנייה השגורה בתורה "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

קדושים תהיו - משמעות והקשר

אפשר להבין בפשטות כי בני ישראל יקיימו את הציווי להיות קדושים, בכך שיקיימו את כל מצוות הבורא. כך למשל סובר הרשב"ם שכותב: "קדושים תהיו - מפני שהרבה מצוות הוזהרו להתקדש ולשמור". בדרך דומה נקט גם החיד"א בספרו נחל קדומים: "קדושים תהיו - פירוש מזומנים תהיו למצוותי". להבנתו, פירוש המילה קדוש הוא מוכן ומזומן. כמו כן, החיד"א מוצא סימטריה בין מוכנות ומזומנות של עם ישראל לקיים את מצוות הבורא למוכנות ומזומנות הקב"ה לשמוע בקול עם ישראל בכל עת שיקראו אל ה': "כי קדוש אני - כלומר אני מזומן לשמוע בקולכם בכל עת שאתם קוראים אותי".

הרשב"ם והחיד"א התייחסו לשמירת מצוות באופן כללי, אך מפרשים אחרים ראו כאן קשר דווקא למצוות מסוימות, וביתר שאת מצוות שקשורות לפרישות מן התועבה והטומאה. כך למשל רואה את הדברים פירוש בעל הטורים אשר דורש את הסמיכות בין הציווי: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת מִחֻקֹּת הַתּוֹעֵבֶת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לְפָנֵיכֶם וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם" שבסוף פרק יח, לציווי "קדושים תהיו" שבתחילת פרק יט. לדבריו, כאשר בני העם היהודי ישמרו עצמם מחוקות התועבה של הגויים, אז מן השמיים יקדשו אותם ועליהם יאמר "קדושים תהיו". בדרך זו מצדד גם ספורנו שסובר כי הקב"ה הוציאנו ממצרים ונתן לנו את התורה כדי שנהיה קדושים, וזאת על ידי מצוות שנצטוונו עליהם בפרקים הקודמים, העוסקות בהבדלה וריחוק מסוגים רבים של טומאות, כמו טומאת המאכלות, טומאת יולדת, חטאי עריות ועוד. מטרת כל ההרחקות הללו מן הטומאה היא כדי שנהיה קדושים ובכך נדמה אל הקב"ה. גם רש"י ראה את הציווי קדושים תהיו כציווי מאד מוגדר, והוא פרישה והתרחקות מן

העריות. לדעת רש"י קדושה היא תוצאה המושגת משמירה על חיי אישות טהורים כפי שפורטו בפרק יח שקודם לפרשתנו, והציווי "קדושים תהיו" קשור לפסוקים שלפניו.

שונה היא דעתו של אבן עזרא, שרואה את הציווי "קדושים תהיו" כפתיח שלאחריו מובאת רשימת מצוות שהמקיימים אותן יגיעו לדרגת קדושה. לדעתו חלק מן המצוות שבפרשת קדושים חוזרות על עשרת הדברות, ומקבילות להן, וקיום מצוות אלה יקדש את בני ישראל:

וטעם להזכיר זאת הפרשה אחרי [פרשת] העריות, שלא יחשבו כי בעבור שמירת העריות לבדם יעמדו בארץ, אמר להם שגם יש מצוות אחרות אם לא תשמרום תגורשו מן הארץ, והם עשרת הדברים הנזכרים.

לעומת זאת הרמב"ן מסתייג מפרושים המצמצמים את הציווי לרשימה כזו או אחרת של מצוות. לדידו מצוות "קדושים תהיו" איננה אלא ציווי לפרישות במובנה הרחב:

והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני - כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושים.

לדעת הרמב"ן הקדושה עליה נצטוונו היא התנהגות מרוסנת גם באותם דברים שהתורה מתירה, שאם לא כן אדם יכול לשקוע בתענוגות שהתורה לא אסרה אותם, ואז, כלשונו: "יהיה נבל ברשות התורה, לפיכך ... צווה בדבר כללי [להיות קדוש, כלומר] שנהיה פרושים מן המותרות". ציווי זה הוא עצמאי ואינו כבול למצוות שקדמו לו או לאלה שלאחריו.

פרישות ולימוד

עד כה ראינו פירושים שונים לציווי קדושים תהיו ולהקשרו. להלן נעסוק בטעם הציווי "כי קדוש אני ה' א-להיכם". מה היא קדושתו של הקב"ה? ובמה דומה קדושתו יתברך לקדושת בשר ודם? הרי "אין לו דמות הגוף ואינו גוף, לא נערך אליו קדושתו"¹, ממילא ברור שאין אפשרות לאדם להיות קדוש כיוצרו, כפי שקבעו בעלי מדרש רבה: "קדושים תהיו - יכול כמוני? תלמוד לומר, כי קדוש אני - קדושתו למעלה מקדושתכם"².

לפי הרמב"ם קדושתו של הקב"ה מאופיינת בשני ממדים: ממד אחד הוא שאין שום תואר שאפשר ליחס לקב"ה. הוא שונה ונבדל לחלוטין מכל דבר ואפיונו הוא רק על דרך השלילה, ובכך מודגשת הטרנסצנדנטיות³ של הקב"ה. ממד שני הוא ממד הרוממות: הקב"ה אינו רק נבדל, אלא גם מרומם ונשגב יותר מכל דבר אחר שנוכל להעלות על הדעת, כדברי ישעיהו הנביא: "וְאֵל מִי תִדְמִינִי וְאֲשׁוּהָ יֹאמֵר קְדוֹשׁ" (ישעיהו מ, כה). כיצד יכול עם ישראל להגיע לקדושה כזו? דומה שהרמב"ם שלא שאל זאת בצורה ישירה, נתן לכך תשובה בקוראו לספר החמישי מתוך י"ד ספרי משנה תורה בשם ספר הקדושה. בספר זה שלושה נושאים: הלכות איסורי ביאה, הלכות מאכלות אסורות,

¹ מתוך הפיוט "יגדל א-לוהים חי" המיוחס לדניאל בן יהודה דיין.

² ויקרא רבה כד, ט.

³ בהקשר דתי, טרנסצנדנטיות היא מצב או תיאור של משהו שקיים מעבר לגשמיות ובצורה מסוימת אף לא תלוי בה. האמונה הזאת מושרשת במושג הנשגבות ברוב הדתות והמסורות.

והלכות שחיטה. המשותף לשלושת הנושאים הללו הוא שבהם הבדיל הקב"ה בין עם ישראל לאומות העולם, היבדלות שהיא אנלוגית להיבדלות הא-ל הַטְרַנְסְצַנְדֵנְטִי. אבל דומה שלא לא די בכך, בני ישראל מצווים להתקרב לא-ל על ידי לימוד. מסביר הרמב"ם:

שראוי לנו לכוון ולעסוק בהשלמת ההכנות ולימוד ההנחות הקודמות המטהרות את ההשגה מטומאתה, כלומר, מן הטעויות, ואז נפנה להביט בנוכחות הקדושה הא-לוהית.⁴

הלימוד המאפשר לבני ישראל להתקרב לא-ל, מבטא את הממד של הנשגבות והרוממות שבהן הוא מאופיין. נמצאנו למדים שאנו מקיימים את הציווי: "קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם" בהיבדלות מן האומות ובלימוד מצוות התורה המרוממות אותנו.⁵

משרתים קדושים

גם אורח חיים הקדוש מתמודד עם השאלה במה דומה קדושתו יתברך לקדושת בשר ודם?

צריך לדעת מה נתינת טעם הוא זה, וכי יתחייב הדבר ליציר כפיו להדמות לקונו, והלא הרבה הדרגות ישנם בא-להי ישראל ואינם מושגים בישראל.

לפי גישתו כאשר בני ישראל מקדשים את עצמם הם נחשבים בעיני הקב"ה כמי שמקדשים אותו, וחלילה גם להפך כשנוהגים בחוסר קדושה. דומה לכך היא דרכו הפרשנית של רבי יוסף בכור שור, הרואה את קדושת בני ישראל ככבוד לקב"ה: "נאה לקדוש שיהיו משרתיו קדושים כי אין מושל קדוש יכול לסבול סביביו משרתים אלא אם כן קדושים".

בדרך שונה פוסע הנצי"ב, כאשר הוא מוצא הקבלה בין קדושת הא-ל לקדושת עמו. הקב"ה למרות מעמדו וקדושתו הנישאים והנשגבים אינו נמנע "להשגיח בשפלים ולהתעסק עם הגשמיים מה שאין ראוי לכבודו", ולכן באופן מקביל "ראוי שגם אתם תהיו קדושים להפריש עצמיכם מגשמיות ולהדבק ברוחניות עליון".

דִּבְרֵי אֵל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

רש"י⁶ בעקבות הגמרא מסביר מה היה הסדר הרגיל של מסירת התורה ממשה אל עם ישראל:

משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה נכנסו בניו שנה להם משה פרקם, נסתלקו הם ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן, נכנסו זקנים שנה להם משה פרקם, נסתלקו זקנים ישבו לצדדין, נכנסו כל העם שנה להם משה פרקם, נמצא ביד כל העם א' ביד הזקנים ב' ביד בני אהרן שלשה ביד אהרן ארבעה.

⁴ מורה נבוכים, מאמר א, ה.

⁵ להרחבה ראה מאמרה של חנה כשר: "והתקדשתם והייתם קדושים, כי קדוש אני, ולא תטמאו את נפשתיכם: על קדושת הדעת במורה הנבוכים" (תש"ח), פורסם בדף פרשת השבוע של אוניברסיטת בר אילן.

⁶ בפירושו על שמות לד, לב.

הסדר המקובל היה שמסירת ציווי התורה לעם נעשתה בשרשרת מסירה עד שהגיעה לזקנים, והם לימדו את כל העם, זקן זקן וקהלו.

הערנו בפתיחת העיון כי הציווי "קדשים תהיו" יוצא דופן בכך שמשנה נצטווה לאומרו **אל כל עדת בני ישראל** בלא שרשרת המסירה. דיבורו של משה נאמר באזני כל העדה: גברים, נשים וטף, מה הסיבה לאמירתו בדרך זו? ואכן פירושו של אורח חיים הקדוש משווה זאת למעמד הר סיני:

הנכון בעיני הוא כי בסדר הראשון לא היה מדבר משה אלא לאנשים, וכאן צוה ה' שידבר לכל עדת ישראל אנשים ונשים וטף כסדר שהיו מקובצים במתן תורה.

פירוש זה מתקשר לכך שיש במצוות של פרשה זו משום חזרה והרחבה על עשרת הדיברות, כפי שראינו לעיל. לדעת רש"י פרשה זו נאמרה בהקהל, ולכן היא מכוונת "אל כל עדת בני ישראל", והסיבה לכך היא "מפני שרוב גופי תורה תלוין בה", כלומר מפני חשיבות המצוות המופיעות בה. אולם תשובות אלו לא מניחות את דעתנו, כיון שיש עוד פרשיות אחרות ובהן מצוות רבות וחשובות שלא נאמרו בהקהל. את הקושי הזה מנסה ליישב פירוש תורה תמימה:

שרוב הדינים שבפרשה זו שייכים לידיעת כל המון העם בדרכי החיים... ולא כמו שאר מצוות שאין היחיד עושה אותם בלי הוראת רב ומורה. גם יש לומר [על דרך הדרש] כוונת הלשון ש"רוב גופי תורה תלוין בה" מפני דכתיב בפרשה זו המצווה "ואהבת לרעך כמוך" שעליה אמרו "זו היא כל התורה".

טעם מעשי נוסף נותן הרא"ם הרואה בדרך זו ערובה ללימוד מדויק ללא מחלוקות על מה שנמסר לעם מפי משה: וצריך להיות כולם יחד שאם ייפול לקצתם שום ספק בהלכה, יהיו האחרים משיבים להם "לא כך וכך אמר בפניכם?", אבל אם היו נכנסים כת אחר כת, לא היו יכולים אנשי הכת האחת להשיב לאנשי הכת האחרת... מפני שהיו אומרים להם לא אמר לנו כזה.

אין סדר למצוות

התורה מצווה אותנו להיות קדושים, וישנם פירושים רבים לדרך להגיע אל הקדושה הזאת. לדעתי הדרך להתקדם לכיוון חזון הקדושה הוא על ידי קיום מצוות התורה אשר כולן מחייבות אותנו באותה מידה, ואין אחת מהן עדיפה על חברתה. עניין זה מבוטא גם בפרשתנו. כפי שציינו בפתח דברינו, בפרשת קדושים יש 51 מצוות. מצוות עשה ומצוות לא תעשה, חלקן בין אדם לחברו וחלקן בין אדם למקום. אולם קשה מאד למצא סדר במבנה הופעת המצוות, ונראה כאילו המצוות על כל סוגיהן רודפות זו את זו.

באמצעות המבנה הזה שהסדר שבו אינו ברור ואולי אינו קיים כלל, מעבירה אלינו התורה מסר שהדרך לקדושה חובקת את כל עולם המצוות בלא עדיפות של אחת על רעותה. כפי שבפרשה זו עדיפות זו איננה קיימת, כך הוא בכל התורה כולה. כפי שאמר רבי סעדיה הגאון לפני למעלה מאלף שנים: "אין אומתנו אומה אלא בתורתיה".

